

Ми — проїждж золотий в історії держав

Романі Яг

ЗАКАРПАТСЬКЕ РОМСЬКЕ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЕ ТОВАРИСТВО
ЗАКАРПАТСЬКО РОМАНО КУЛЬТУРНО-СПІКАДЛО ЕКІПЕ
№5 (17), вівторок, 14 березня 2000 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯМ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

Тарас Григорович
Шевченко

*Андо марцо аме інкрас інепо
джанібен (мистецтву) Т.Г.Шев-
ченка.*

*Саво розіндя нес 9 марцо 1814
берш андо гав Морінці. Лес джа-
нен саворі лума. Ов пісіндя по-
етічні бувтя, бут лендар прера-
кіме пре музіка ай лен гілявен.
Мувля андо 10 марцо 1861 берш.*

ЕПІГРАФ НОМЕРУ

Чого мені тяжко, чого мені нудно,
Чого серце плаче, ридає, кричить,
Мов дитя голодне? Серце моє трудне,
Чого ти бажаєш, що в тебе болить?

Т.Г.Шевченко

Со мангэ дя пхарэс бйбах мангэ,
ровэл ясвэнца мро ило, танго лэскэ танго?
Сыр бокхало бйято ило миро цыпил,
со камэлпэ лэскэ, со дукхал? На штыл.

Переклад на ромську мову М.Козимиренка

9-го березня цього року у при-
міщенні обласного муздрамтеатру
в Ужгороді було проведено
вечір присвячений 186-й річниці
з дня народження великого ук-
раїнського кобзаря Тараса Гри-
горовича Шевченка. Свято про-
ходило за сприяння та фінансо-
вої підтримки місцевої облдер-
жадміністрації. Вступним словом
про життя та творчість письмен-

ника присутніх привітала викла-
дач УЖДУ Надія Ференц.

Свій виступ продемонстрували
артисти Ужгородської філар-
монії та колектив облмуздрам-
театру.

Крім того, присутні мали наго-
ду побачити виставку майстринь
вишивальниць присвячену даній
події. Тут були представлені ро-
боти заслуженої майстрині на-

родної творчості України Ірини
Петрівни Куцик, Єви Василівни
Турецької, Ганни Михайлівни Ко-
гутки з Ужгороду та роботи Оле-
ни Йосипівни Медвідь і Ганни
Петрівни Турянці з Сваляви.

Виставка була організована об-
ласним Центром народної твор-
чості Закарпаття, зокрема Софією
Юрєвною Тищенко та Василем
Михайловичем Самусьом.

*Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть.
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають, ідучи, дівчата,
А матері вечерять ждуть.*

*Сім'я вечера коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.*

*Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх,
Сама заснула коло них.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.*

*Вишнєво садо нашо кхэр,
чирикльорья гйля баган,
э бутярнэ фэлдатыр джэян,
баган гйля тэрнэ чхая,
дая ужакірэн тэ хан.*

*Пало скаминд ири бэшэл,
хачэл чергэн дрэ болибэн,
э чхай подэл тато хабэн,
вар-со дай чхакэ ракирэл,
пал чириклен чхай на шунэл.*

*Надур кхэрэстыр дай чхуда
э чхаворэн пэскрэн тыкнэн
тэй присутя, сарэ совэн.*

*Саро совэл. Тэрнэ чхая
тэ чирикля, дя здэллэ, на камэн.
Переклад на ромську мову
М.Козимиренка*

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ!

Вітаємо переможців
конкурсу
"Ром - людина
1999 року" 3 стор.
Від усього серця ... 4 стор.
3 життя холмоцьких
ромів 5 стор.
Всеукраїнський
референдум 6 стор.
Її називають "золотим
самородком" 7 стор.
Вивчаємо
ромську мову 8 стор.

Оголошення

17-18 березня 2000 року в Центрі
культур національних меншин Закар-
паття за адресою: м.Ужгород, Пра-
вославна наб., 20 проводиться семінар
голів національно-культурних
товариств Закарпаття з правових
питань. Семінар проходить за
сприянням та підтримкою Інституту
відкритого суспільства, Центру освітніх
ініціатив, Міжнародної програми
"TACIS", Міжнародного Карпатсько-
го Фонду та Центру культур національ-
них меншин Закарпаття.

ВИРІШЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ГАЗЕТИ

27 лютого нинішнього
року редакцію газети "Ро-
мані Яг" відвідали пред-
ставник Інституту відкри-
того суспільства (м.Буда-
пешт), керівник-менеджер
програми "Ромський ме-
дія фонд", журналіст Ор-
хан Галіус, керівник відділу
зв'язків з громадськістю
Міжнародного фонду
"Відродження" Оксана Во-

ження" в м.Ужгород Ва-
дим Чепурнов.

Під час зустрічі були
обговорені важливі для
обох сторін питання. Зок-
рема, Орхан Галіус (стат-
тю про нього читайте в
наступному номері "Ро-
мані Яг") відмітив, що
наша газета з кожним
номером стає все цікаві-
шою. Він також говорив

про завдання, які стоять
перед ромськими засо-
бами масової інформації.
Цікаві ідеї і поради, що
мають сприяти дальшо-
му поліпшенню газети,
були висловлені в аналізі
Оксани Волошенко.

На знімку: Оксана Во-
лошенко. Орхан Галіус,
Вадим Чепурнов.

лошенко (м.Київ), пред-
ставник фонду "Відрод-

14 березня 2000 року "Романія-Яз"

ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА

Косово

Війна в Косово продовжується. "Армія визволення Косова" та албанські представники виступають проти ромів. На сьогодні біля 30 тис. будинків ромів повністю зруйновані. Албанці мотивують це тим, що ромі ніби співробітники з сербами. Будинки руйнувалися навіть у тих ромів, які були пенсіонерами, інвалідами, сліпими людьми. Всі косівські ромі втратили роботу, діти не ходять до школи, вони бояться виходити з дому, тому що їх можуть вбити або заплити, як заручників.

Два іспанські представники KFOR арештували 4-х албанців, які стріляли у представників косівської громади. Поранених відвезли у військовий шпиталь.

Ромські організації

Македонія

"Європейська молодіжна ромська платформа" організувала і провела конферен-

цію "XXI століття - ромський молоді". Метою конференції було об'єднання всіх ромських молодіжних організацій на єдиній основі.

Іспанія

В провінції Андалузія ромі складають біля 50% населення. Одна третина з них проживає у надзвичайно поганих умовах. У 1998 році урядова соціальна комісія виділила 820 млн. песет для працевлаштування ромів та батькам, щоб вони забезпечили відвідування шкіл дітьми.

Словаччина

Заступник прем'єра - міністра Пал Чаки видав свою книгу про історію ромів, яка буде переведена на чеську, угорську і румунську мови.

Болгарія

В кінці року були арештовані чотири підлітки, які вбили 33-річну ромську жінку. Ці 15-16 річні підлітки святкували закінчення 8-го класу з вживанням спиртних напоїв.

Президент першої Чехословацької республіки Томаш Гаррі Масарик і ромі

У березні 2000 року громадськості світу відмічає 150-у річницю з дня народження Томаша Гаррі Масарика. Ім'я цієї людини пов'язане, в першу чергу, із створенням незалежної держави - Чехословаччини, що утворилася у 1918 році на теренах колишньої Австро-Угорської імперії. Під час його президентства Чехословаччина буду візцем для всіх інших країн Європи за демократичними принципами правління. За темпами свого економічного розвитку Чехословаччина поступалася тільки Франції.

Чому ми поспонуємо ім'я Т.Г.Масарика з ромами нашої області? В першу чергу тому, що з 1926 року в Закарпатті йдуть пошуки до створення системи ромських шкіл. Біля кожного табору, який нараховував більше як 30 дітей шкільного віку, місцевим урядовцям було зобов'язано відкрити початкову школу. Це був дуже важкий період, тому, що з часів Марії Терезії ромам було заборонено отримувати освіту за національною ознакою. У Підкарпатській Русі (як тоді називалося Закарпаття) у ново-

створених школах працювали вчителі за спеціально створеними програмами, де максимально враховувались музичні здібності учнів. Кожний день навчання починалось з уроків музики і співу, у ряді шкіл створювались дитячі струнні ансамблі. Прикладом такої школи може бути угоргородська ЗОШ І-ІІ ст.№14. Ця школа була відкрита 26 грудня 1926 року і продовжує працювати і сьогодні. Нам відомо з доповіді шкільного інспектора Кирила Немешкала, що з загальної суми 65 тис. крон Т.Г.Масариком особисто було виділено 10 тис. і він дуже піклувався про нашу школу, цікавився навчанням її учнів, мав з ними зустріч у 1933/34 навчальному році. В архівах Чехії до сих пір зберігається 18 хвилинний документальний фільм про нашу школу. Було би добре, якби хтось взяв і зараз нашу школу під свою опіку.

Ці та інші сторони життя Т.Г.Масарика були чудово висвітлені на вчорішньому 150-й річницю з дня народження великого чехословацького діяча, який проходив у приміщенні Закарпатського науково-культурного центру національних меншин 9-го березня цього року. Вечір було організовано за ініціативи Ужгородської спілки чеської культури ім. Я.А.Коменського, Ужгородського товариства сло-

ваків та клубу Т.Г.Масарика, члена Президії Ужгородської спілки чеської культури ім. Я.А.Коменського В.Падяка та голови Ради даної спілки О.Буксар.

На вчорішній засіданні виступи доктора історичних наук І.Короля, члена Ради Ужгородської спілки чеської культури ім. Я.А.Коменського І.Пчоларовича, професора Ю.Думничо, голови товариства русинів ім. О.Духновича Л.Філіпа та багатьох інших шанувальників видатного політичного діяча.

Вечір завершився чудовим виступом студентів Ужгородського комерційного технікуму, які співали пісні чеською мовою.

Підсумок вечору зробив заступник голови міської ради Еміль Ландовський, який відзначив історичну роль Т.Г.Масарика у становленні Чехословацької республіки.

Наш кор.

На знімку: Т.Г.Масарик

Кочуючі КОВАЛІ - ГАДУЛІЯ ЛОХАРИ

Індія

коли під тиском військ імператора Акхара полягли останні захисники форту Читторгарх, чим було покладено кінець раджпутської династії.

Поразка під Читторгархом була сприйнята гадулія лохарями (військовими майстрами), як великий удар по своїй репутації. Вони змушені були відкритись, поки не буде знята ганьба, від цього традиційного виду ремесла присвятили себе мирній справі - виготовленню домашнього начиння та сільськогосподарського реманенту. Щоб запобігти конфлікту з ковалями з інших каст, які проживали у великих населених пунктах, вони вирішили бути кочовими ремісниками і обслуговувати містечки і села, що розміщені у стороні від основних доріг.

Для подолання великих відстаней необхідно було змінити і вид повозок (підвод), що був традиційний у цьому районі. Були змінені їх розміри, внутрішнє планування, що б вони стали пристосовані для життя в них. Зараз багато власників таких підвод використовують оздоблені бронзовими пластинами, що закріплюються на зовнішній поверхні дерев'яних покриттів візків. Ці пластини поділяються на чотири секції, яка у свою чергу поділяється ще на 16 відділень, що складаються з геометричного, стилізованого зоряного та квіткового тематикою орнаменту.

Новий вид занять лохарів після падіння Читторгарха, мабуть, пояснюється зміною обставин, у яких вони опинились. Найважче було сбалансувати систему господарства, що ґрунтується на гармонійному взаємозв'язку між людиною і природою.

Наприклад, у сезон дощів чочувати неможливо. Тому лохари періодично живуть табором на визначених дуже давно місцях. Навіть у наш час, щорічно з

середини травня до середини жовтня, лохари користуються тими ж стоянками, що мають назву "тхія".

Період травня - червня призначений у них для відпочинку, відвідування родичів, весілля, зборів рад груп. У червні-серпні вони їздять по місцевим базарам, підшукують собі тяглових тварин. Інші місяці вони кочують по встановленим ще з XVI ст. маршрутам, які майже не змінилися до сьогоднішнього дня, що дає можливість кожній групі відвідувати визначені райони Раджастхану. Кожна група лохарів встановила з селянами у відведеному їй районі зв'язки, що з покоління у покоління підтримуються обома сторонами.

Життя гадулія лохарів обмежено в основному рамками своєї групи. Вони дуже рідко затримуються у густозаселених центрах, більшу частину часу проводять в дорозі. Цим пояснюється те, що вони зуміли зберегти незмінними свої звичаї з тих пір, відколи (а це більше ніж 300 років тому) вирішили займатися виготовленням сільськогосподарського реманенту. Одяг, ювелірні прикраси, навіть чоловічі зачіски на протязі цього часу не змінилися. Теж саме можна сказати про сімейні відносини, звичаї, пов'язані з народженням дитини, весілля і поховальні обряди. В останні два-три десятиліття з боку властей були намагання "прив'язати" кочівників до землі. Тому лохари змушені були зробити серйозний вибір: залишитись вірним своїм традиціям, або відмовитись від них, і піддати себе процесу аккультурації. На даний час цю групу населення необхідно вивчати, щоб допомогти їм зберегти їх культурну самобутність. Від цього виграють не тільки гадулія лохари. Адже якщо та або інша соціальна група живе активним життям, то виграє у цілому все суспільство.

На знімку: В.Падяк та О.Буксар

ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА

Проблеми міграції

Фінляндія

Фінські засоби масової інформації повідомляють, що 600 словацьких ромів чекають дозволу на проживання у цій країні. Ця група ромів в'їхала у Фінляндію без отримання візи за домовленістю між державами про безвізовий режим.

Великобританія

Подібні випадки мають місце у Великобританії, де вже наявна значна кількість ромів з Чехії. Право статусу громадян Великобританії отримали у два рази менше ромів, ніж торків.

Канада

Кожен раз менше і менше чеських ромів одержують статус біженців у Канаді. Чеський уряд це сприйняв позитивно, але ромі вважають, що ця заборона видає візи на вїзд у Канаду є порушенням прав людини за етнічною ознакою.

Україна

Під час минулорічної вересневої робочої поїздки Президента України в Мужеві було відкрито золотодобувну фабрику. З листопада перші золоті зливки почали надходити у державну скарбницю.

На недавньому брифінгу з журналістами перший заступник голови правління акціонерної Державної компанії "Українські поліметали" Генадій Веселовський повідомив, що відтоді реалізовано три стандартних зливки золота по 12 кілограмів кожній.

У кінці березня планується приїзд у Закарпаття англійських та австралійських інвесторів, які планують вкласти свої гроші в продовження геологорозвідки. З екологією, як стверджують спеціалісти, все в порядку.

Мукачево

16 лютого 2000 року відбулася конференція, яка була присвячена 4-й річницю ромської міської церкви м. Мукачево. Відкрив конференцію пастор церкви Іовнаші Іончі. На цьому зібранні були присутні біля 400 ромів як з міста Мукачево, так і з усієї області. Велике зібрання ромів показало всім, як нам необхідні такі зустрічі, коли ромі отримують ніби друге дихання, нові надії у майбутньому. На зібранні відбулись свідчення Балог Ерки, Форкоша Василя, Балог Олександра про свої погані вчинки та звернення до Бога, що б він допоміг їм позбутись їх.

Свої вітання учасникам конференції та побажання висловили пастор церкви живого Бога Балко Михайло та єпископ церкви Балюк Сергій. Привітати друзів з ювілеєм приїхали ромі з Середнього, Баркосова, Сваляви та голова громадської організації ромів м. Мукачево "Невіне" Віраг Йосип. Очі всіх присутніх світилися від радості та любові одне до одного. Це була та любов, якої так часто ми не отримуємо. Пастор Іовнаші Іончі висловив велику подяку всім присутнім і надію, що і надалі всі будемо збиратись у такому дружньому теплому колі.

Лакатос Андрій м. Мукачево.

УКРАЇНА В ТРАУРІ

11 березня цього року на Крайнодонській вугільній шахті сталося нещастя - загинуло 80 шахтарів. Разом з усією Україною глибоко сумуємо з приводу трагічної загибелі людей.

Вітаємо переможців першого конкурсу "Ром - людина 1999 року"!

14 березня 2000 року "Романі Яг"

Минулої суботи у приміщенні ромського культурного центру в Ужгороді відбулося урочисте вручення нагород переможцям першого (і, гадаємо, не останнього) конкурсу "Ром - людина 1999 року", який проводився Закарпатською асоціацією ромських громадських товариств "Екпле" (Єдність) за фінансової підтримки Центру сприяння національним меншинам у особі пана Вадима Чепурного та за фінансової допомоги пана Іштвана Цапа.

Акція проводилася за кількома номінаціями, а саме: "Музикант року", "Освітнянин року", "Благодійник року" та "Керівник ромської організації".

Переможцем у першій номінації став відомий ромський музикант, віртуоз гри на саксофоні та кларнеті, організатор Першого Всеукраїнського джазового фестивалю "Пап-джаз-фест-98" та Першого Міжнародного джазового фестивалю "Пап-джаз-фест-99", які проводились в головному місті Закарпаття Ужгороді. Звичайно ж, це голова товариства "Лаутари" **Пап Вільмош Аладарович**, або, як прийнято називати його серед музикантів, Віллі Пап старший.

Переможцем у номінації "Освітнянин року" стала чарівна жінка, єдина в нашій області ромка-директор школи та голова ромського культурно-просвітнього товариства жінок "Терне чая

Віраг Йосип Йосипович

Пап Вільмош Аладарович

Адам Аладар Євгенович

по нейво дром". Жінка, котрій у свої молоді роки вдалося багато чого досягти: закінчити університет, стати вчителькою, а потім і директором школи. Жінка, котрій вдалося придумати та впровадити в життя факультатив "Історія, культура та побут ромів", який залюбки відвідується дітьми. Це **Савко Мар'яна Іванівна**.

Переможцем у номінації "Благодійник року" став **Віраг Йосип Йосипович**, голова Мукачівського миського культурно-просвітнього товариства ромів "Невіпе" (Відродження). Це людина, якій при центрі "Невіпе" вдалося у 1999 році відкрити першу на Мукачівщині недільну школу, куди він зібрав 43-х дітей, які не відвідували звичайну школу. Тут вони харчуються і, навіть, одягаються за допомогою благодійних фондів. При культурно-просвітньому центрі "Невіпе",

Савко Мар'яна Іванівна та Навроцька Євгенія Миколаївна

Виступ колективу "Сонячна Радванка"

котрий очолює Віраг Йосип Йосипович, працює також благодійна їдальня та аптека.

Крім того, пан Віраг є пастором місцевої ромської церкви Нового Заповіту та куратором ряду сіл Березівського та Мукачівського районів.

Переможцем у номінації "Керівник ромської організації" став голова Закарпатського обласного культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" **Адам Аладар Євгенович**, організація якого у

1999 році провела величезну роботу як у культурно-пропагандистському, освітньому, так і в соціально-економічному та правовому напрямках. Саме завдяки старанням та організаційським здібностям цієї людини почала виходити перша в Україні ромська незалежна газета "Романі Яг", яка намагається спростувати негативне відношення до ромів більшістю жителів краю як до ледарів, жебраків, тих хто не має своєї культури та історії.

На презентації був присутній директор Центру національних меншин Закарпаття **Лев Луцкер**. Він у

Ужгороді почала діяти благодійна їдальня, у якій щоденно харчується біля 150 осіб і яка допомогла вижити одній із найбідніших верств ромів у сувору зиму 1999-2000 року. Кілька ромських дітей було влаштовано в різні навчальні заклади міста: на юридичний факультет УЖДУ, на кафедру практичної психології МАУПу, та в Ужгородське медичне училище. Працюють три відділення правозахистного центру у Мукачеві, Великому Березному та Ужгороді. Вперше роми змогли отримати кваліфікований юридичний захист під час попереднього дізнання, у цивільних та кримінальних процесах. Перелік проведеної організацією роботи можна було б продовжити й далі та додати лише, що Адама Аладара Євгеновича було обрано до Президії Міжнародного форуму України, Головою Всеукраїнського ромського Борду при Міжнародному фонді "Відродження" та членом ромського Борду при Інституті Відкритого Суспільства у Будапешті.

Важко сказати, чи є це початком об'єднання та дружніх стосунків багатьох ромських організацій. Крім того, на міроприємстві були присутні голови інших ромських організацій Закарпатської області, таких як "Ром Сом" (Аладар Пап), товариства "Рома" (Йосип Адам) та Перечинського товариства "Романі Яг" (Ігнац Тирпак).

Після нагородження відбувся концерт. Своім виступом присутніх порадував чудовий фольклорний ромський колектив "Сонячна Радванка", солісткою якого є

Світлана Адам.

І, звичайно ж, гості акції мали можливість послухати композиції у виконанні "Пап-джаз-квартет", написані Вільгельмом Папом молодшим у неперевірненій інтер-

Важко сказати, чи є це початком об'єднання та дружніх стосунків багатьох ромських організацій Закарпатської області, таких як "Ром Сом" (Аладар Пап), товариства "Рома" (Йосип Адам) та Перечинського товариства "Романі Яг" (Ігнац Тирпак).

Після нагородження відбувся концерт. Своім виступом присутніх порадував чудовий фольклорний ромський колектив "Сонячна Радванка", солісткою якого є Світлана Адам.

І, звичайно ж, гості акції мали можливість послухати композиції у виконанні "Пап-джаз-квартет", написані Вільгельмом Папом молодшим у неперевірненій інтер-

Важко сказати, чи є це початком об'єднання та дружніх стосунків багатьох ромських організацій Закарпатської області, таких як "Ром Сом" (Аладар Пап), товариства "Рома" (Йосип Адам) та Перечинського товариства "Романі Яг" (Ігнац Тирпак).

Після нагородження відбувся концерт. Своім виступом присутніх порадував чудовий фольклорний ромський колектив "Сонячна Радванка", солісткою якого є Світлана Адам.

І, звичайно ж, гості акції мали можливість послухати композиції у виконанні "Пап-джаз-квартет", написані Вільгельмом Папом молодшим у неперевірненій інтер-

Важко сказати, чи є це початком об'єднання та дружніх стосунків багатьох ромських організацій Закарпатської області, таких як "Ром Сом" (Аладар Пап), товариства "Рома" (Йосип Адам) та Перечинського товариства "Романі Яг" (Ігнац Тирпак).

Після нагородження відбувся концерт. Своім виступом присутніх порадував чудовий фольклорний ромський колектив "Сонячна Радванка", солісткою якого є Світлана Адам.

І, звичайно ж, гості акції мали можливість послухати композиції у виконанні "Пап-джаз-квартет", написані Вільгельмом Папом молодшим у неперевірненій інтер-

Важко сказати, чи є це початком об'єднання та дружніх стосунків багатьох ромських організацій Закарпатської області, таких як "Ром Сом" (Аладар Пап), товариства "Рома" (Йосип Адам) та Перечинського товариства "Романі Яг" (Ігнац Тирпак).

Нагороджених вітає директор Центру національних меншин Закарпаття Луцкер Лев Йосипович

презентації його батька Вільмоша Аладаровича.

Надіємося, що акція вручення номінацій, проведена Закарпатською асоціацією ромських громадських товариств стане своєрідним традиційним початком, який знайде своє продовження і на майбутнє. Сподіваємося і на те, що вона знайде належну підтримку і з боку органів місцевої влади, які чомусь знехтували нашим запрошенням.

Наш кор.

ВІД УСЬОГО СЕРЦЯ

Будні ромського дитячого садка №13 такі ж, як і у інших дитячих закладах подібного типу. І діти такі ж, як і востані - допитливі і гоміливі. У березні нинішнього року дитячий садок відмічав свій другий день народження.

Завідуюча ромським дитячим садочком Ліяля Євгенівна Адам

"Звичайно, те, що в нашому місті появилася ромський дитячий садок, - говорить завідувачка закладу Ліяля Євгенівна Адам, - велика подія для нашої народності. Це, як би сказала, ознака сучасності, зміна менталітету людей. А виникнення цієї створення садочка ми завдячуємо ромському культурно-просвітньому товариству "Романі Яг", втіленню її в життя - мисляно. Саме воно взяло наших дітей під свою опіку, адже для батьків - ромів утримання тут дітей повністю безкоштовне

Вихователька Оксана Лупич

Іграшки, деякий одяг для дітей ми отримали за допомогою спонсорів. Так що, як виявилось, друзів і доброзичливих помічників

Фрагмент свята 8-го березня

у ромів немало і ми цим пишаємось"

Треба додати, що сьогодні ромський дитячий садочок працює за звичайною, прийнятою Міністерством освіти України, програмою "Малюк", а також за спеціальною програмою "Крок за кроком", яка рекомендована Міжнародним фондом "Відродження". Остання програма спеціально орієнтована на дошкільне виховання малюків віком від 3 до 5 років. Вона розроблена у співробітництві з Інститутом Відкритого Суспільства та Міжнародним центром розвитку дитини. Особли-

Вихователь Денис Вароді

вим в цій програмі є те, що розрахована вона не тільки на дітей, а і на їх сім'ї. Це є особливо цікавим, тому що в ситуації, яка простежується у ромів, саме ці маленькі і освічені діти є носіями культури в сім'ї. І як це не дивно може виглядати, вони "навчають" своїх батьків, старших братів і сестер.

Специфіка і одночасно, складність навчання у ромського садочку полягає, ще і в тому, що більшість дітей, які приходять сюди вперше, державною, українською, мовою майже не володіють. Говорять вони ромською або ж угорською мовами. Тому одне з основних завдань вихователів - навчити маленьких ромів говорити і спілкуватись на українській, тобто на мові,

яка буде потрібна малюкам у майбутньому, дорослому житті.

Вихователі

І тут важлива роль приділяється роботі вихователів. Іх в садочку двоє: недавня випускниця УЖДУ Оксана Василівна Лупич і вихованець Ужгородського культурно-освітнього училища Денис Йосипович Вароді. Обидва вони молоді і тому дуже старанно віддаються своїй справі.

Оксана Лупич: "В нашому садочку лише одна група - 29 дітей, але всі вони різного віку. 5 малюків ми відносимо до молодшої вікової категорії, 8 - до середньої, 6 - до старшої, 10 - до підготовчої. Останні - наші випускники і восени вони вже підуть до школи. Займатися з усіма дітьми одночасно важкувато, адже кожна дитина потребує особливої уваги і контролю, але ми стараємось".

В бібліотеці садку є не тільки цікаві казки і оповідання з картинками, а і 8 українських і 3 ромських букварі. Саме по них ведуться заняття з майбутніми першокласниками. Досвід минулого року показує, що такі заняття виправдовують себе. Адже вихованці і випускники садку 1999 року Яношик Адам і Христина Міня сьогодні добре навча-

Майбутні красуні

ються у першому класі ЗОШ І-ІІ ст. №13.

Папки з навчальним матеріалом акуратно розкладені на полицях книжкових шаф у групі. Так що діти з самого раннього дитинства звикають до порядку і уроків.

Буква до букви - і вишло слово; слово до слова - звучить рідна мова.

Таким віршиком починається шкільний буквар. Але перше, ніж відкрити його сторінки, вихователі розповідають діткам, які бувають овочі та фрукти і що з них можна їсти, а що отруйне. Які ростуть дерева у рідному лісі, які тут живуть звірі та птахи.

З вуст вихователів діти доводяться, що у людей буває верхній та нижній одяг і як він називається. Це і багато чого іншого теж треба знати малюкам-ромам.

А ще, і про це особливо розмова, ці діти полюблю-

ють танці та спів. Бо це вже такий музикальний народ, хоч і маленький. З музичним вихованням малюкам повезло. Іх навчає співу і музиці випускник культурно-освітнього училища Денис Вароді. Він теж ром і його емоції під час концертних виступів і репетицій, звичайно ж, передаються дітворі. І тоді радості і безпосередності немає кінця.

Важка сирітська доля спіткала Дениса з самого дитинства - сам він фактично не знав ні батька, ні матері. І може саме тому, або через це, намагався все невизначене тепло серця передати маленьким своїм вихованцям. І вони з радістю віддають йому свою безкорисливу любов'ю.

Будні і свята

До 8-го березня, цього особливого свята весни і мами, діти завжди готуються з натхненням. Уже на початку березня хлопчики та дівчатка підготували віршик, який обов'язково рано-вранці у святковий день подарують мамам або ж бабусям.

Наприклад, Юра Лацко вільно розповідає вірш "Мама". А оскільки віршик досить довгий і складний, то він вивчив його наполовину Другу його частину знає напам'ять Катя Буков. Сестрички Мілада та Анже-

ла Горват для своєї матусі підготували вірш "Мои бажання", а Ізольда Адам - "Мати". Підготували віршовані подарунки і інші діти.

Але це ще не всі сюрпризи. Кожний з дітей понесе додому маленьку білу вишиваночку, на котрій відображена цифра "8" і квітка. І не важливо, що де не де на малюнку обірвані нитки і рядок не зовсім рівненький - котра мама помітить це, приймаючи з рук своєї чотирьох - або п'ятирічної дитини такий цінний подарунок. Адже він зроблений від усього серця. І це головне!

А на урочистій події, яка відбулась у садочку напередодні свята було все: танці і конкурси, ігри з мамами і татами і, звичайно, солодкі тістечка від спонсорів "Романі Яг".

5-річна Есмеральда Піжу говорить, що більше за все їй подобається у садку гра-тися, вишивати і дивитись

Маленькі вихованці

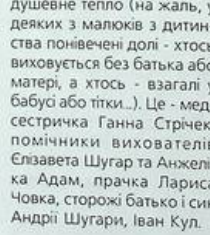
мультики. Це ж або подібне могли сказати і інші діти, більшість з котрих вже вміють рахувати до десяти, знають всі голосні і декілька приголосних букв.

По тому, як виглядають діти в садочку, видно, що і батьки (а це в основному люди середнього достатку) і весь колектив садочку роблять для них, малюків, все можливе і неможливе. І діти це відчувають. Садочок став їх другим домом, де тепло, затишно і ситно і звідки інколи не хочеться йти додому.

Няня Дарина Дані говорить: "У нас дуже хороший і дружний колектив. Ми робимо все: прибираємо, ліпимо вареники, чистимо картоплю, миемо підлогу - все, щоб було нашим дітям тут добре. В садок ходить і моя чотирирічна донька, Бренда.

Думаю, що дома вона не стала б такою освяченою. Серед улюблених блюд наших малюків варена картопля з сардельками, а влітку, природно, фрукти: яблука, сливи і навіть, виноград".

Хотілося б ще відмітити інших працівників садочку, які кожний день намагаються зробити щось хороше для маленьких ромів, а головне - віддають їм своє душевне тепло (на жаль, у деяких з малюків з дитинства понівечені долі - хтось виховується без батька або матері, а хтось - взагалі у бабусі або тітки...). Це - медсестричка Ганна Стречек, помічниця вихователів Єлизавета Шугар та Анжеліка Адам, прачка Лариса Човка, сторожі батько і син Андрій Шугари, Іван Кул.

Няня Дарина Дані

Але всі, як діти, так і дорослі, в цьому садочку більше за все полюбують свята. Не тільки традиційні,

Медсестра Ганна Стречек

але й ті, що придумали самі. Одне з свят, яке з радістю згадували всі - "День імениника". Він проходить влітку, коли всі малюки відмічають разом свій день народження. Тоді можна танцювати, веселитися, бешкетувати, співати і до сходу наїстися величезним тортом, котрий був подарований всім дітям від імені товариства "Романі Яг" його керівником Аладаром Адамом.

Приємно, що навіть у важкі часи у ромського садочка є перспектива, а головне - народжуються свої власні традиції.

О. День.

Няня Дарина Дані

Співробітниця дитячого садку

Вигідне рішення?!

Нещодавно нашу редакцію відав депутат райради, член культурно-просвітнього товариства "Романі Я" села Віпоку Виноградського району Василь Пінцейш. Він розказав про життя-буття у районі та поділився історією, учасником котрої був сам. Історія дивна, але, на жаль, дуже характерна для нашої спільської глибини.

Як відомо, сам В. Пінцейш - бізнесмен. Але за своїми власними справами він не забуває робити добро іншим людям. І, знаючи про відкриття благодійної ідальні "Романі Я" в Ужгороді, він вирішив для себе, що непогано було б відкрити подібний заклад для бідних і у Віпоку.

Незабаром така можливість з'явилась: звільнилась стара одноповерхівка на вулиці Ракоці №8, де

колись розташовувались кімнати сільради та музичної школи - всього їх було вісім. Саме тут Пінцейш планував розмістити кухню з ідальнею та невеличкий спортивний зал для дітей та підлітків, які не знають, куди подітися у вільний час.

Щоб ідальня не стала метеликом - одноденником і могла існувати довго (принаймні, до тих пір, поки у людей буде в ній необхідність), молодий бізнесмен вирішив покласти добру справу на реальну матеріальну базу: побудувати на землі, яка прилягає до будинку, невеличку циркулярку. Ідея про неї здалась Пінцейшу розумною, адже робота маленької циркулярки, на якій планувалось обробляти деревину хвойних порід, давала 20 додаткових робочих місць. А з роботою у Віпоку, як і всюди, велика проблема.

Попередньо порадившись з місцевим начальством, бізнесмен, одержавши "добро", почав готувати офіційні папери.

Однак не так сталося, як гадалося. На лютевій сесії селищної ради депутати вирішили, що благодійна ідальня у Віпоку нікому не потрібна, а гучна циркулярка взагалі буде заважати роботі школи. І порадили Пінцейшу купити Віпокуську взуттєву фабрику і там робити все, що йому заманеться.

Цікава пропозиція, чи не так?

Молодий бізнесмен цим рішенням вельми здивований. Він розуміє, що за теперішнім рішенням Віпокуської селищної ради стоїть не просто недалекеглядність депутатів, а холодна байдужість офіційних осіб до голодних і знедолених як ромів, так і не ромів, яким хотіла по-сміхнутись надя.

До речі, одноповерхівка на вулиці Ракоці рішенням селищної ради, (якою керує голова пан Людвіг Глп), віддана іншому бізнесмену під магазин, в якому будуть продаватись металовироби, лаки та фарби.

О. Болеш

З ЖИТТЯ ХОЛМОЦЬКИХ РОМІВ

У селі Холмок Ужгородського району живе 1200 чоловік. З них 160-ромів. Зі згадок найстаршої жінки, котрій вже 93 роки, нам відомо, що перші роми поселились тут у 20-х роках минулого століття і було їх спочатку лише 4 сім'ї.

До 1976 року холмоцькі роми жили на краю села між Коритнянами і Холмоком, створивши свій маленький острівок між цивілізаціями. В таборі не було ні світла, ні нормальної питної води. І тільки наприкінці 1976 року, коли основна частина мешканців переселилась в інший кінць села, з'явилось в їх будинках світло.

Але якщо на старому місці не було світла, нове теж виявилось невдалим - весною тут постійно і дуже довго стоїть вода. Сільські жителі останні 20 років звонили сюди сміття і позаду табору за ці роки створились справжнє сміттєзвалище, яке не дозволяє воді стікати. Тому кожний рік весною в таборі є небезпека повені. А в минулому році в результаті танення снігів від води розвалилося декілька будинків.

Викликали голову сільради Юрія Даниловича. Були також представники рай-

держадміністрації. Вони подивились на руйнівні наслідки води, але допомоги постраждалим так і не було надано.

Не один раз звертались роми до голови сільради з проханнями дати екскаватор, щоб очистити територію від сміття, однак нічого так і не одержали. Як стояли гори сміття, так і стоять. З ностальгією згадує 70-ті та 80-ті роки, коли в таборі людям жилося досить непогано. У більшості чоловіків і декотрих жінок була робота. Всі вони працювали в Ужгороді, а деякі займались ремеслом своїх предків - робили валки. На жаль, тепер валки нікому не потрібні.

Сьогодні тільки двоє ромів в таборі мають роботу. Крім мене, ще у одного є місце, де він заробляє на хліб. Правда, є у таборі і шість коней. Це означає, що цим шести сім'ям живеться трохи зможніше від інших. Вони збирають відходи металу і паперу. Але інші займаються жебракуванням.

Незважаючи на погоду, кожний ранок ідуть жінки з своїми дітьми у місто, щоб заробити хоч 2-3 гривні на їжу. Багато сімей від'їжджа-

ють у Львів на тиждень-два, щоб там жебракувати. Звідти привозять картоплю та деякі інші продукти.

Наші жінки скоро старяться, а діти, не встигли вирости, відчувають страждання. У нашому таборі майже нема людей похилого віку - всього два пенсіонери, та й ті молоді - їм лише недавно виповнилося 60.

Дуже багато серед ромів хворих. В основному хворіють на туберкульоз. Про яке лікування можна говорити, якщо не вистачає грошей на їжу. В останні п'ять років в таборі людей більше померло, ніж за останні соток років. В основному помирають молоді, які не мають ще і 60 років.

Роми дуже сподіваються, що в цьому році одержать хоч шматок землі, де зможуть вирощувати необхідні для живання овочі. Більше половини жителів табору стали віруючими. Віра і любов до ближнього перетворила людей, змінила відношення не тільки один до одного, але і до людей інших національностей.

Б.Горват

Рубрика: Національно-культурні товариства Закарпаття.

ЗАКАРПАТСЬКЕ ОБЛАСНЕ ЄВРЕЙСЬКЕ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЄ ТОВАРИСТВО

Інтерв'ю з головою товариства Ізабеллою Луцкер.

- Шановна пані Ізабелло, дозвольте наше інтерв'ю розпочати з традиційного питання, а саме: коли було створено ваше товариство?

- Наше товариство створено в 1994 році і першим його головою був Петро Гейзович Мермелштейн, а з 1995 р. його очолює Лев Луцкер.

- Яка кількість осередків єврейських організацій працює в Закарпатті?

- У нас є осередки в Рахові (голова Вайсерман Володимир), Хусті (голова Репкін А.), Виноградіві (голова Вайнреб Євген), Сваляві (голова Гершкович Адольф).

- Яка була основна мета створення організації?

- Відродження культури євреїв, традицій, святкування великих єврейських свят, створення недільних шкіл для вивчення мови іврїт, історії та традицій.

- Ваша недільна школа була першою в Закарпатті. Зупиніться детальніше на її роботі.

- Робота з єврейськими дітьми активно розпочалась в 1992/93 навчальному році. З 1994 року ми працюємо офіційно у ЗОШ І-ІІІ ст. №9. В організації школи велику допомогу надали нам професори з Ізраїлю, що в той час працювали в Будапешті - Євен Езер та Ервін Бірнбаум. Одним з організаторів надання нам фінансової допомоги був представник фон-

ду "Джойнт", виходець з с. Кричево Тячівського району Вольф О. Спочатку школу очолював Лев Луцкер, а сьогодні - Катерина Грінько. В школі з перших днів заснування йде викладання іврїту. Першим вчителем з цього предмету була Жужа Тубер-Фрідман. Зараз цей предмет викладає Оля Жулінська, яка проходила навчання і курси в Києві. Школу відвідує 60-70 дітей. З перших вчителів в школі працює А.Н. Семенова. В області працюють ще дві недільні школи: в Мукачеві, яку очолює Юдіта Друбич та Хусті - Тетяна Лінденман.

З 1992 року 35-45 учнів недільних шкіл відвідують на оздоровлення в табір відпочинку в м.Сорвош (Угорщина).

Проводяться уїкенди (відпочинку дітей). Спочатку ці уїкенди проводились в Анталовцях, куди приїжджало більше як 120 дітей з усієї області. Дітей навчали, як проводиться свято "Шабат" (зустріч суботи), навчали співати пісні на іврїті. На пізніших уїкендах вивчали, як святкується свято "Сукот" (Новий рік), "Пурим", "Песах".

- Як ще фонди працюють для єврейської общини в Закарпатті?

- В області працює благодійний фонд "Хесед Шпіра", який названий в честь Мукачівського равина Шпіра, внук якого живе у США. Крім того, для наших людей працює декілька програм. Це клуб для старших людей, де вони спілкуються між собою та свят-

кують всі найбільші свята, слухають лекції по геронтології та здоровому способу життя. Створено пункти медичної і соціальної допомоги, де працюють волонтери: медики, перукарі, що надають допомогу людям похилого віку.

- Які акції проведено товариством?

- Було проведено 4 великі міроприємства:

у 1994 р. - 50-річчя депортації євреїв у закарпатські концтабори.

у 1995 р. - великий гала-концерт, теж присвячений цій події;

у 1998 р. - святкування 50-річчя створення держави Ізраїль.

у 1999 ми приймали участь у міжнародному фестивалі "Під однією зіркою", в м. Києві.

- Я знаю, що довгий час єврейські організації теж були розпорошені на багато дрібних. Як справи зараз?

- У 1999 р. створена обласна єврейська община, яку очолив Герман Розентал, куди об'єднались світські і релігійні громади євреїв області, які можуть тепер більш організовано проводити сумісні акції.

- Дякую Вам за цікаве інтерв'ю і бажаю Вам, Ізабелло, успіхів у Вашій подальшій роботі.

Є.Навроцька

Жінка чудової долі та душі

На протязі довгого кочового шляху серед людей, що були поруч з ромами, одні зневажали їх, інші не звертали увагу. Але й були такі, що з любов'ю відносились до ромів. Такими були академік А.П. Баранников, професор М.Серпелський, відомий філолог Т. Вентцель.

Серед таких чудових людей є Олена Марчук - співробітниця бібліотеки Київської богословської семінарії. Жінка з приємним благородним обличчям все своє життя присвятила служінню Богу. Своєю вірою вона щиро ділиться з усіма людьми. Не оминув і ромів, бо всім серцем зрозуміла, що тільки віра у

світле і прекрасне допоможе цим людям знайти свій вірний шлях на довгому кочовому шляху.

Росіянка за походженням, українка за прізвищем, вона почала працювати серед ромських громад. Вже три роки вона вивчає ромську мову і зараз знає декілька її діалектів (расейський, сервський, трохі ловацький). Разом з своїми друзями проводить біблейні уроки в одному з районів Києва - на Биковні. Підтримує дружні стосунки з ромами, що поширюють слово Боже. Як фавішець Олена Марчук допомагає ромам перекласти на їх рідну мову Євангеліє від Іоанна, що допоможе їм

краще зрозуміти святе писання і не стати на хибний шлях.

Дай Боже, щоб таких людей було на землі якомога більше. Здоров'я Вам, благополуччя та низький уклін від усіх ромів! Щиро вітаємо з святом жінок - 8 березня!

Шеф-редактор
А. Адам.

Всеукраїнський референдум відбудеться 16 квітня

15 січня 2000 року Президент України підписав Указ "Про проголошення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою", основні положення якого зводяться до наступного:

1. Проголосити проведення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою у неділю 16 квітня 2000 року.

2. Включити до бюлетенів для таємного голосування такі питання та можливі відповіді на них:

1) "Чи висловлюється Ви за недовіру Верховній Раді України XIV скликання і втеснення у зв'язку з цим доповнення до частини другої статті 90 Конституції України такого змісту:

"а також у разі висловлення недовіри Верховній Раді України на Всеукраїнському референдумі, що дає підстави Президенту України для розпуску Верховної Ради України?"

2) "Чи підтримуєте Ви пропозиції про доповнення статті 90 Конституції України новою третьою частиною такого змісту:

"Президент України може також достроково припинити повноваження Верховної Ради України, якщо Верховна Рада України протягом одного місяця не змогла сформувати постійно діючу парламентську більшість або у разі незатвердження нею протягом трьох місяців підготовленого і поданого в установленому порядку Кабінетом Міністрів України Державного бюджету України", яка б установлювала додаткові підстави для розпуску Президентом України Верховної Ради України, та відповідне доповнення пункту 8 частини першої статті 106 Конституції України словами:

"та в інших випадках, передбачених Конституцією України?"

3) "Чи згодні Ви з необхідністю обмеження депутатської недоторканості народних депутатів і вилученням у зв'язку з цим частини третьої статті 80 Конституції України:

" Народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані?"

4) "Чи згодні Ви із зменшенням загальної кількості народних депутатів України з 450 до 300 і пов'язаною з цим заміною у частині першій статті 76 Конституції України слів "чотириста п'ятдесят" на слово "триста", а також внесенням відповідних змін до виборчого законодавства?"

5) "Чи підтримуєте Ви необхідність формування двопалатного парламенту в Україні, одна з палат якого представляла б інтереси регіонів України і сприяла б їх реалізації, та внесення відповідних змін до Конституції України і виборчого законодавства?"

6) "Чи згодні Ви з тим, що Конституції України має прийматися Всеукраїнським референдумом?"

Як відомо, референдум - дуже важлива подія в житті кожної держави, і особливо необхідний в становленні держави правової. Адже ця форма волевиявлення народу є вираженням рівня розвитку демократії, участі громадян країни у вирішенні конституційних засад існування державності.

За період незалежності України її громадяни мали лише одну можливість взяти участь у референдумі. Це сталося у грудні 1991 року. І ось тепер люди 16 квітня знову прийдуть на виборчі дільниці. Звичайно, питання, які виносяться на референдум, досить складні і їх багато для пересічного громадянина, але треба правильно в них розібратися і, звичайно, постаратися дати на них вірну відповідь.

Так, наприклад, 5 і 6 питання бюлетеня спрямовані на кардинальні структурні зміни в діяльності Верховної Ради України.

Сподіваємось, що незважаючи на невдоволення своїм матеріальним і економічним положенням і важким станом самої держави, наші люди придуть на дільниці і висловлять свою точку зору на майбутнє нашої держави.

А. Адам

Голова культурно-просвітнього товариства "Романі Яг"

Указ Президента України

Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки

З метою забезпечення реалізації державної аграрної політики, прискорення реформування та розвитку аграрного сектора економіки на засадах приватної власності, відповідно до частини четвертої статті 13 та керуючись статтею 102 Конституції України постановляю:

1. Кабінету Міністрів України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним та Севастопольській міській державним адміністраціям здійснити організаційні заходи щодо:

а) реформування протягом грудня 1999 - квітня 2000 року колективних сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності на землю та майно шляхом:

- забезпечення всім членам колективних сільськогосподарських підприємств права вільного виходу з цих підприємств із земельними частками (павами) і майновими паями та створення на їх основі приватних (приватно-орендних) підприємств, селянських (фермерських) господарств, господарських товариств, сільськогосподарських кооперативів, інших суб'єктів господарювання, заснованих на приватній власності (далі - приватні формування). Це право, гарантоване частиною другою статті 14 Конституції України, не може бути обмежено рішеннями загальних зборів членів колективних сільськогосподарських підприємств або будь-якими іншими рішеннями;

- сприяння керівникам і спеціалістам колективних сільськогосподарських підприємств, що реформуються, у реорганізації зазначених підприємств і створенні на їх базі приватних формувань;

- запровадження обов'язкового укладання підприємствами, установами, організаціями, які використовують землю для сільськогосподарських потреб, договорів оренди земельної частки (паю), майнового паю з власниками цих часток, паїв з виплатою орендної плати у натуральній або грошовій формі;

- забезпечення встановлення сторонами договору оренди земельної частки (паю) розміру плати за її оренду на рівні не менше одного відсотка визначеної відповідно до законодавства вартості орендованої земельної частки (паю);

- збереження, по можливості, цілісності господарського використання приватними формуваннями землі та майна колишніх колективних сільськогосподарських підприємств на основі оренди земельних часток (паїв) і майнових паїв у групі власників цих часток, паїв;

- запровадження спрощеного порядку реєстрації договорів оренди земельної частки (паю) та майнового паю органами місцевого самоврядування;

- виділення єдиним масивом земельних ділянок групі власників земельних часток (паїв), яка звернулася із заявами про відведення земельних ділянок в натурі, з метою спільного використання або надання в оренду цих ділянок;

- забезпечення суворого дотримання встановленого порядку відведення в натурі земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) у разі їх виходу з колективних сільськогосподарських підприємств;

- зменшення вартості виготовлення документів, необхідних для одержання державного акта на право приватної власності на землю для осіб, що виявили бажання одержати такий акт за плату, до п'яти неоподаткованих мінімумів доходів громадян;

- передачі окремих будівель, споруд, техніки, робочої і продуктивної худоби, птиці, знаряддя праці тощо членам колективних сільськогосподарських підприємств - власникам земельних часток (паїв), які подали в установленому порядку заяву про відведення земельної ділянки в натурі, у рахунок погашення належних їм майнових паїв;

б) підтримки розвитку особистих підсобних госпо-

дарств громадян та селянських (фермерських) господарств шляхом:

- надання громадянам, яким у встановленому порядку із земель колективного сільськогосподарського підприємства відведено земельні ділянки в натурі на основі земельної частки (паю), можливості розширювати особисті підсобні господарства без створення юридичної особи за рахунок цих ділянок, а також одержаних при виході зазначених підприємств майнових паїв;

- реалізації громадянами та селянськими (фермерськими) господарствами права вільного викупу земельних ділянок, що надані їм у користування (понад норму, яка приватизується безкоштовно), за ціною не нижче визначеної в установленому порядку грошової оцінки землі;

- створення поблизу населених пунктів із земель запасу та резервного фонду громадських пасовищ для випасання худоби;

- створення селянами та суб'єктами господарювання обслуговуючих кооперативів, як неприбуткових організацій;

в) забезпечення протягом 2000 - 2002 років видачі в установленому порядку державних актів на право приватної власності на землю усім бажаним власникам сертифікатів на право на земельну частку (пай);

г) участі на конкурсних засадах сільськогосподарських підприємств, заснованих на приватній власності, у виконанні державних програм, фінансування яких здійснюється за рахунок бюджетних коштів;

д) прискорення у 2000 році формування необхідної інфраструктури аграрного ринку, в тому числі товарних бірж, оптових ринків, агрогосподарських домів, аукціонів, ярмарків, заготівельних кооперативів, підприємств фірмової торгівлі тощо, яка б забезпечувала заголівку і реалізацію продукції всіх секторів агропромислового виробництва та постачання їх необхідних матеріально-технічних ресурсів та силовими.

2. Запровадити на національних та регіональних каналах телебачення і радіомовлення, у газеті "Урядовий кур'єр", друкованих виданнях, заснованими яких є Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Севастопольська міська та районні державні адміністрації, постійне висвітлення питань здійснення аграрної реформи в Україні, в тому числі реалізації положень цього Указу, а також ведення відповідних програм аграрної тематики.

3. У ході реалізації положень цього Указу, інших актів Президента України щодо реформування колективних сільськогосподарських підприємств та створення приватних (приватно-орендних) сільськогосподарських підприємств, селянських (фермерських) господарств, господарських товариств, сільськогосподарських кооперативів, інших суб'єктів господарювання, які засновуються на приватній власності, а також під час укладення договорів оренди земельних часток (паїв) виходити з того, що сертифікат на право на земельну частку (пай) є правовстановлюючим документом, що засвідчує право володіння, користуватися та розпоряджатися зазначеною часткою.

4. Кабінету Міністрів України:

- розробити та запровадити, починаючи з 2000 року, порядок відображення в балансах сільськогосподарських підприємств вартості землі, що перебуває у їх власності, в обліку - площі орендованої землі, у собівартості сільськогосподарської продукції - орендної плати, а також удосконалити статистичну звітність щодо діяльності господарств приватного сектора;

- забезпечити у двомісячний строк підготовку та прийняття в установленому

порядку нормативно-правових актів, що випливають з цього Указу

Ми попросили дати пояснення стосовно Декрету начальника управління у справах національностей і міграції п.М.Черепані.

- Як буде йти паювання землі?

- Обласна адміністрація створила комісію, яка буде займатися реорганізацією системи власності у галузі сільського господарства до зазначеного терміну - до квітня 2000 року. Кожен член колишнього колгоспу (включно і пенсіонери) мають право вийти з колективного господарства, зберігаючи за собою земельну частку (пай), а також худобу, машини, механізми, устаткування.

- Хто має право на земельний пай і майно колективних господарств?

Указ передбачає, що "право на земельну частку (пай) мають члени колективного сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарського кооперативу, сільськогосподарського акціонерного товариства, в тому числі пенсіонери, які раніше працювали в ньому і залишаються членами зазначеного підприємства, кооперативу, товариства, відповідно до списку, що додається до Державного акта на право колективної власності на землю".

Крім працюючих членів

та пенсіонерів необхідно також враховувати тимчасово відсутніх членів: військовослужбовців строкової служби, студентів господарств, працівників, які перебувають на курсах підвищення кваліфікації, жінок, які знаходяться у відпустці по догляду за дитиною, обраних на виборні посади, за умови, що вони не втратили членства в підприємстві;

Право на майновий пай у КСП також визначається законодавством України. Пай є власністю члена підприємства, а його розмір у відповідності з положеннями Закону залежить від трудового внеску члена підприємства. Відно-

сини набуття та припинення членства в підприємстві мають бути врегульовані Статутом підприємства.

Право на майновий пай зберігається за тимчасово відсутніми членами підприємства, пенсіонерами, які залишаються його членами.

Крім того, право на земельну частку та на майновий пай в КСП відповідно до норм цивільного законодавства набувають спадкоємці особи, яка мала право на їхнє отримання, але померла до моменту видачі сертифіката на земельну частку або свідоцтва на майновий пай.

Наш кор.

Ференц Ліст про Яноша Біхарі – видатного скрипала Угорщини

Янош Біхарі, згідно даних його біографа Ервіна Майора, народився в 1764 році в містечку Велика Абош (нині Великий Благос), що біля Шаморіна (район Дунайська Стреда). Справжнє прізвище Яноша Біхарі – Янош Шінош. Псевдонім, під яким він прославився, як музикант, диригент, музичний педагог був взятий ним від назви угорської жупи, звідки походила його родина. Як і всі ромацькі діти, навчався спочатку у приватних вчителів, а потім все своє життя відосоналював професійне мистецтво. Винятковий музичний талант почав проявлятися у нього вже з 7-ми років, вже в 15-ти років він вступив до консерваторії (приналежності власному музичному колективу, а у 18 років він почав гастролювати з концертами по Угорщині, Польщі та Трансильванії. Його називали угорським Бетховеном. Одним з його великих творів був "Реквієм (надрукований у збірці "A regi magyar zene kincsai" – Скарбниця староугорської музики, яка була видана у 1890 році), написаний у зв'язку зі смертю його сина. У цій же збірці були також опубліковані його 16 оперів, чародійні та реквіємські пісні. Був одружений на красуні Єві Беняк, яка грала на гітарі. В кінці 1824 року, за два дні до свята Миколая, коли він повертався з концерту з містечка Ягер до Будапешту, карета, у якій він їздив, перекинулася і він зламав собі ліву руку. Найкращі лікарі міста так і не змогли повністю вилікувати його руку, хоч всі гроші, які були в сім'ї, пішли на лікування. Ця травма стала справжньою катастрофою в його житті, він не міг вже більше виступати з концертами і у 1827 році помер у великій бідності серед своїх родичів.

Біхари довів до вершин славу ромацького мистецтва. Угорська аристократія давно опікувала його, виділяла його, зробила його нерозривним представником своєї нації. Він ніби був приданий до звичайного персоналу Преїсбургського сейму, фігурував в якості представника національного мистецтва на балах, коронаціях, словом, вважався діамантом корони, патріотичною гордістю між 1820-1830 рр., Біхари досяг такого блиску, що сам Відень прийшов від нього у захват. До двору весь час запрошувалась його група, що була під його керівництвом. Вони грали на різних святах, на іноземних приййомах, у тому числі англійських. Концерти, які вони давали у різних театрах, були у великій моді. Стверджують, що імператор, захоплений цим потоком, був схильний надати свої виключні милості Біхари, навіть дарувати йому дворянське звання. Біхари

зробив неможливим виконання цієї великої нагороди, тому що попросив двоїм своєму колективу для всієї своєї групи. Великодушна щедрість до всіх, сувора гордість нації, що накладала умову відречення від жебрацтва, або надзвичайно хитрий привід відмовитись від благодіяння, несумісно з його незалежністю, - у всякому випадку - прекрасна.

Ось як описує Ф.Ліст зв'язок музики угорських ромів з традиціями народної угорської музики. Чутливе композиторське вухо зразу ж вловило корінну відмінність між двома напрямками. Але найбільш його вразила відсутність системи в музиці ромів.

"Послання ритму - чудесна пристосованість до збудження поетичних образів в голові. Вони повні вогню, гнучкості, захоплення, коливання, поезії і фантастичних примх, то пала-

ючі, як любовне признання, то шалені, як скачка дикої кобиллиці, граціозної та ніжної, як стрибки пташки при яркому сонечку. Ці ритми гнучкі, як гілки плакучої верби, що схилилась під подихом вечнього вітерця, правило їх - не підкоряється ніяким правилам; вони взагалі не мають відкритого виду, а також відвертості їх прикраси. В них ви не знаходите гнучкої нерушності і тривожного розгодування, що властиве вальсу або мазурці. Але за те їх романтичні скачки та вивороти акцентад, які рухаються завжди нерівною ходою. Неможливо не вказати на рідкісну красу, що виходить з цього багатства ритму і призначення, яке слідує йому при оцінюванні ромацької музики. Ми не знаємо нічого іншого, де європейське мистецтво змогло би навчитись стільки у частині великої кількості ритмічного вимислу".

Закарпаття здана славили своїми ромацькими музикантами. Адже саме тут найсильніше збереглась традиція наслідувати заняття та професію від своїх батьків. Так і повелося, що у см'яг музикантів діти теж мали замикаються музикою (хлопці грали на інструментах, дівчата - співали та танцювали).

Саме з такої см'ї походять і Боді Габрієлла - талановита співачка й про-сто чудова людина.

"Все моє життя", - згадує Габрієлла, - "було пов'язане з музикою. З дитинства мені подобалися мюзіки та італійські пісні Пригадую, одного разу ми з двоюрідною сестрою Йоїо Чініке повернулися з такого фільму. Мені було тоді, здається, чотиринадцять. Ми були під враженням від щойно переглянутої стрічки. Від почуттів, які переповнювали мене, я почала співати. А так як в ту мить ми проходили через пасаж, мій голос пролунав дивним чистим ехом. Сестра здивувалася".

Отак і почала Габрієлла співати. Сестра розповіла про її талант батькам, її талант знайомим. Габрієллу почали запрошувати на різні вечори, де вона демонструвала своє вміння. А так як її батько та четверо його братів виступали з концертною програмою, то і дівчинку запрошували інколи співати.

"Мені тоді дуже подобалися Едіта Пеха та Роберт Лоретті. У них був хороший репертуар і сильні голоси. У мене теж був широкий діапазон голосу (від високого нот до самої низької - контральта) і я могла виконувати їх пісні. Ми часто виступали в "Короні" і якось тодішній директор закладу П'люстик сказав, що мені потрібно закінчити музичну школу, аби досконалим, розвинути свій талант".

Габрієлла так і зробила.

Звернулася в Ужгородське музичилище, куди була прийнята на вокал. Пригадує слова свого вчителя П.Задора, коли той дізнався, що я за збігом обставин хочу кинути навчання й співати у дуже відомому тоді ромацькому державному ансамблі Коржова: "Вам не в який-небудь ансамбль потрібно йти! Якщо ви будете вчитись, то ваше місце

у ансамблі Коржова, Габрієлла повернулася додому. До речі, тут мало хто її впізнав. Знайомі казали, що вона стала зовсім іншою людиною. Звичайно, в хорошому розумінні цього слова.

Вийшла замж. За музиканта. На гастролі їздили разом.

"Раніше мені чомусь більше подобалась естрада. Особливо італійська. У моєму репертуарі теж було кілька італійських пісень. Це і "Джамайка", і "Мама", і "Пені меча кузі". Та тепер я більше люблю романси та ліричні мелодії".

Об'їздивши гастрольми цілий СРСР, безліч країн та міст світу, з яких їй чомусь найбільше запам'яталося Монте - Карло, вона все ж таки повернулася в Ужгород. Через хворобу матері. Тут зустрілася з керівником відомого ромацького ансамблю "Романі Яг" Адамом Алада-

Її називають «золотим самородком»

буде в Ленінградському мюзікохоллі". Я ризикнула й полетіла в Ленінград. Мої перші кроки на великій сцені... Я жаліиво боялася. Перед кожним своїм виходом я читала цілу молитву, та колектив виявився напрочуд хорошим і мене завжди підбадьорювали. Спочатку, від хвилювання, я страшенно щось робила зі своїм голосом, та потім все минуло".

Біль двох місяців Габрієлла не співала взагалі. Її ставили голос. Тоді вона погано володіла російською мовою і тепер з вдячністю згадує тих людей, які допомагали їй, навчали її та підтримували в потрібну хвилину.

"Мене часто халяли, та я ніколи не зазнавала, хоча розуміла, що якби була бездарною, то напевно чи потрапила б у ансамбль такого масштабу. Адже кожен керівник хоче, щоб артист прикрасив його колектив".

Так Боді Габрієлла й потрапила у вир життя. Гастролі, виступи, колективи... І знов гастролі.

Пропрацювавши бля року

і знов продовжила свою роботу. Десять років у одному колективі. "Ми з Аладаром Євгенівичем добилися були значних успіхів. Виступали з програмою і для Президента України Леоніда Даниловича Кучми. Було дуже приємно, коли у Дубках, три роки тому, я завітала Леоніду Даниловичу романс, за що він поцілував мені руку". Так, це дійсно було незабутні роки, роки сповнені надій, переживань, віри, любові, слави. Не дарма в пресі Габрієллу називали "Золотим самородком". Це дійсно так. Неповторна як співачка, неповторна як людина.

Тепер я не працюю нде, але інколи ще виступаю. Що сказати для починаючих юних талантів? Зараз багато значать гроші, але якщо виконавць дійсно талановитий, то його помітять. Головне - не втрачати надію".

На цій сповнені віри нотці я хотіла б завершити свою розповідь. Подякувати Габрієллі за її щирість, відвертість та обнадійливі слова. Побажати щастя, здоров'я й такої ж снаги до життя.

Наталія Герцег

ЧОРНІ ПЕРЛИ УКРАЇНИ

Коли я розповідала знайомим про різні національні товариства України, то між іншим згадала й про африканське товариство Луганської області, на що вони здивовано здійняли брови: "Що, і таке є?" Уявіть собі, що так. І зареєстроване воно ще в 1997 році. Очолює його дуже приємна та відверта жінка, пані Т.В. Улбутова, яка радо погодилась розповісти про головні напрямки діяльності цього товариства, його плани та проблеми.

Як я вже згадувала, товариство африканців було створено у 1997 році. Його засновником був чоловік пані Улбутової, громадянин Нігерії, того ж року було депортовано з України. Чому? Скажимо дипломатично: "Через збіг обставин". "Це був дуже важкий для нас період", - згадує теперішній керівник організації. "Товариство залишилось без свого голови й на певний час випало з суспіль-

ного життя. Я ж залишилась без чоловіка, з немовлятами на руках".

Коли дитина трохи підросла, я вирішила продовжити розпочату чоловіком справу. Почала збирати те, що вже було на стадії розпаду. Прикладна мню зусилля не були марними. Мені знову вдалося об'єднати африканців області, більшість з яких створила тут свої см'ї і має власних дітей. А вирішувати усі проблеми разом набагато легше. Тим більше, що їх є справді багато.

Розповідаючи про головні напрямки діяльності товариства африканців, пані Улбутова підкреслила, що головним його напрямком є захист прав людини, зокрема африканського населення від свавілля місцевих органів самовря-

дування. Іншим напрямком діяльності організації є культура, зокрема робота з дітьми мішаних африкансько-українських родичів.

На питання, чи підтримують товариство матеріально чи фінансово органи місцевої влади, не диво було почути, що дійсно підтримують, але тільки на словах. "Хоча в принципі", - додала пані Улбутова, - "раз нам обіцяють оплатити роботу хореографа, який

займатиметься з нашими дітьми".

Поділилась Т.В. Улбутова і своєю мрією - створити всеукраїнське товариство африканців. Така ідея виникла ще у її чоловіка, адже африканських громадян в Україні проживає чимало, особливо у Харкові та Донецьку.

"Африканцям в Україні живеться дуже важко" - пояснювала пані Улбутова. "Іноді, від безвиході, навіть руки опускаються. Молодим африкансько-українським см'ям не хочеться залишатися в Україні. Африканським студентам хочеться якнайшвидше закінчити навчання й податися геть. А так як з оформленням документів на візід у нас страшна тяганина, то й їдуть вони звідси, залиша-

ючи тут своїх маленьких дітей та дружин. Говорачи про плани товариства на майбутнє. Шодотом Блейз Ігнас та Анга Вікторіне, члени даного товариства, зауважили, що було б чудово, якби їм вдалося створити власний національний центр. "На даному етапі роботи товариства ми займаємося налагодженням контактів з іншими африканськими закордонними центрами, які вже мають руки опускаються у цій сфері, і які б могли допомогти нам у реалізації наших ідей та задумок.

Ми хочемо, щоб у нас був створений власний африканський ансамбль. Вже тепер ми почали готувати наш молодий потенціал, аби в майбутньому мати вихід на різні міжнародні

фестивалі. У нас неогані зв'язки з організацією "United", з центром в Амстердамі, яка працює в області захисту прав людини та в області боротьби з расизмом та фашизмом. Свої дії ми координуємо з їх планами.

Від себе додаю, що мета цього товариства є дійсно чудовою. Надією, що його членам справді вдасться досягти того, що молоді африканці не покинуть тут своїх маленьких дітей, своїх перлинко, і залишаться тут, урідомантнівшись тим самим етнічний склад України, збагативши її культурою новими елементами, новою екзотикою.

На знімку: Члени африканського товариства Луганська.

Наталія Ференц

Románi Jag

Kárpátaljai Roma Kulturális Felvilágosító Társaság

A lap a Nemzetközi Újjászületés alapítvány támogatásával jelenik meg

Romák a nagyvilágban

KOSZOVÓ

A koszovói háború még nem ért véget. A Koszovói Felszabadítási Hadsereg tagjai és albán támogatóik a romák ellen irányuló etnikai tisztogatás során eddig mintegy harmincezer roma otthon tettek a földdel egyenlővé. Tettüket azzal indokolják, hogy szerintük minden roma (a nyudjások, rokkantak, de még a vakok is!) a szerbekkel kollaborált. A koszovói romák mára elvesztették munkahelyüket, gyermekeik nem járhatnak az albán iskolákba, és nem merik lakóhelyük határait átlépni, mert attól tartanak, elrabolják vagy meggyilkolják őket. A szomszédos országok képtelenek további segítséget nyújtani, a nemzetközi szervezetek tevékenységét pedig rendszerint akadályozzák a helyi hatóságok.

A KFOR két spanyol járőre letartóztatott négy személyt, akik rálöttek a koszovói roma közösség egy tagjára. A sebesültet katonai kórházba szállították. A megtámadott férfi elbeszélése szerint az idegenek bekopogtattak hozzá, s amikor ajtót nyitott, automata fegyverrel lőttek rá, majd elmenekültek. A járőrök hamarosan utolérték őket. Készenléteik során átkutatásuk során egy AK-47-es kalasnyikovot találtak. A támadókat őriztetve vették.

MACEDÓNIA

Az Európai Roma Ifjúság közös Platformja

féfé címmel a XXI. századi Roma fiatalok konferenciáját tartották Macedóniában. A találkozót az EBEE Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala szervezte. A december 11-16. között műhely fő célja, hogy összehozza a legnagyobb ifjúsági szervezetek képviselőit segítse a ma már meglévő autonóm roma platformok közötti párbeszédet, és a nemzetközi szintre emelje a roma ifjúsági mozgalmakat.

BULGÁRIA

Fiatalkorúak meggyilkoltak egy roma asszonyt.

Négy fiatalorú tartóztattak le Bulgáriában egy harminchárom éves roma asszony brutális meggyilkolása miatt. A tizenöt-tizenhat éves fiúk vodkával és sörrel ünnepelték a nyolcadik osztály elvégzését, amikor összefutottak néhány kiskorúval, akik a roma asszonyt moleztálták. Csatlakoztak hozzájuk, majd hárman útni verni kezdték aldozatunkat. Negyedik társuk nem avatkozott be. A nő a helyszínen életét vesztette. A fiúk otthagyták, majd kis idő múltán visszatértek, hogy tovább bántalmazzák az asszonyt, aki akkor már halott volt.

Az elsőrendű vádlott nem tagadta a gyilkosságot letartóztatása során. A gyanúsítottak őrizetben vannak, a nyomozás még tart.

Romák Homokon

Az 1200 lakosú ungvári járási Homokon 160 roma él. A falu legidősebb asszonyának, aki 93 éves visszaemlékezése szerint a század elején négy roma család élt itt

1976-ig Kereknye irányában mintegy kétszáz méterre, egy kis szigetet alkotva éltek a romák. Nem volt sem villany, sem rendes ivóvíz.

Csak amikor 1976 után a tábort zömét a Mező utcában költöztették, akkor jelent meg a házakban a villany, így a rádió és a televízió is. Ma a régi helyen két család él, de már oda is bevezették a áramot.

A Mező utcában költözve elmondhatjuk, hogy csöbörből – vödörbe kerültünk. Az új hely nagyon alacsonyan fekszik, így tavasszal mindig víz áll rajta.

Több mint húsz éve, hogy ide hordta a falu lakossága a szemetet, aminek következtében több szemetéhegy alkult ki. A szemétdombok akadályozzák a víz lefolyását, így minden tavasszal belvízveszély fenyeget. Tavaly márciusában három ház összedőlt. Kihívtuk Jurij Danilót, a községi tanács vezetőjét, a járási adminisztráció képviselői is jelen voltak, de a sajnálkozáson kívül az összedőlt házak tulajdonosai semmilyen segítséget nem kaptak.

Többször kértük a községi tanács vezetőjét, hogy adjon egy kotrógépet a szemet eltakarításához, de kérésünkre nem kaptunk választ. A házak után minden romának van egy kis földje, de nem nagyon lehet hasznát venni, mivel még májusban is víz áll rajta.

Nostalgiaival gondolok vissza a 70-es, 80-as évekre, amikor a tábort lakói elég jól éltek. A férfiak zöme, és több asszony is, a városban talált munkát. De sokan őseik mesterségét a vályogvetést is folytatták, mivel akkoriban még volt rá vévő. Ma már csak elvétve akad megrendelő. Ha régen több romának volt munkája, ma már csak két embernek van, beleértve magamat is. A tábortban hat családnak van lova, akik fémhulladék, vagy papír gyűjtésével foglalkoznak. Ezek a családok, a többiekhez viszonyítva, elég jól élnek. Ma nagyon nehéz lóra és szekerre szert tenni, mivel kb. ezer hrivnyába kerül, s így a homoki romák többsége nem tudja megvenni.

A tábort harmadik koldulásból él. Mindig összeszorul a szívem, amikor akár esik akár fúj látom a roma asszonyokat gyerekeikkel koldulni menni. Rávanak kényszerülve, hogy összekoldulják azt a 2-3 hrivnyát, amiből egy kis ételt főznek nagy családjuknak.

A homoki romák egy csoportja.

Ezek az asszonyok hamar megöregednek, gyerekeik pedig felnőtt korban érzik meg a sok nélkülözést.

A tábortban nincs egyetlen egy idős ember sem. Mindössze két nyugdíjas van, de ezek is alig vannak túl hatvanon. Igen sok a romák közt a beteg ember. Többen tüdőbetegek, de gyógykezelni nem nagyon tudják magukat a pénz hiánya miatt. Az utóbbi öt évben többen haltak meg, mint az elmúlt negyven év alatt. A többségük egész fiatalon.

A romák csak abban reménykednek, hogy az idén már a falu vezetősége nekik is ad egy kis földet, ahol legalább a legszükségesebb zöldségféléket megtermelnek.

A homoki tábort lakóinak több mint a fele hívő lett. A hit és a szeretet teljesen megváltoztatta az egymáshoz és a nem romákhoz való viszonyukat. Igyekeznek úgy élni, hogy környezetük példát vegyen róluk, és az ő követőiké váljanak. Gyerekeik, látva szüleik jó példáját, maguk is így nevelkednek fel. Az evangéliumot tanulva leszoknak káros szenvedélyeiről, a dohányzásról és az italról.

Elég szomorú, de tény, hogy a fiatalok többsége irástudatlan. Ha azt elmondhatjuk, hogy a középkoriak 90%-a irástudó, ez nem mondható el a tizen- és huszonegvesekről. Habár az iskola mindössze háromszáz méterre van a tábortól, mégis jó ha a gyerekek 20%-a jár iskolába. A többség szüleikkel koldul, és nem gondol arra, hogy mi lesz belőlük, ha felnő.

A roma hagyományok itt is lassan feledésbe merülnek. A második világháború előtt Homokon több roma zenészdinasztia élt. Olyanok mint a Fényes és a Jóska Jani család, akik Ungváron költöztek a 40-es évek végén. Az öregek elbeszéléseiből tudom, hogy ezek a zenészek zenéltek az egész környéken és a tábortól esténként mindig zeneszó hallatszott.

Ma már jó, ha egy tangóharmonika és egy gitár akad a tábortban, és csak néha csendülnek fel roma dalok.

Horvát Bertalan

Két éves az ungvári roma óvoda

Két éve már, hogy az ungvári közoktatási osztály, a Romani Jag roma szervezet és egyéni szponzorok segítségével Ungváron megnyitotta kapuit az első roma óvoda.

-Az óvoda megnyitása nagy esemény nemzetünk életében, - mondta Adam Lili, az intézmény vezetője. A mai nehéz körülmények között újabb lehetőség nyílt egy új perspektívára a roma hagyományok újrarésziesítésére. Óvodánkba 29 3-6 éves gyerek jár, ami nagyon fontos, ellátásuk ingyenes.

Nagy szerepe van ennek a kis intézménynek a roma kultúra és tradíciók ápolásában is.

A gyerekeket megtanulnak kultúráltan viselkedni, s a kultúra hordozóivá válnak családjukban. Igyekeznek megtanítani a kultúrált viselkedésre szüleit és idősebb testvéreiket.

Ezek a gyerekek csak roma nyelven, meg esetleg magyarul tudtak beszélni. Az óvodában két nevelő dolgozik: Okszana Lupics, aki nemrég fejezte be az Ungvári Állami Egyetemet, Váradi Denisz, a művészeti szakközépiskola végzett hallgatója. A nevelők elsődleges feladatuknak tartják, hogy megtanítsák neveljeiket ukránul beszélni, amire a további életünkben nagy szükségük lesz.

Váradi Denisz, aki maga is

Adam Lili, a 13-as roma óvoda vezetője.

roma ezenkívül tanera és énekeket tanítja a csöppsegeket.

Órül a szíve, ha valamilyen koncerten tanítványai jól szerepelnek.

Az idősebb gyerekek már az óvodában megismerkednek az ukrán abc-vel, így az iskolában már felkészülten mennek.

Az óvoda dolgozói közé tartozik még: Sugár Erzsébet, Adam Anzsela, Deni Darina gondozónők és Sztricsák Anna ápolónő, akik mindent elkövetnek, hogy a gyerekek jól érezzék magukat.

Március 8-ika kétszerezes ünnep volt számukra. Az óvoda két éves fennállásának és a nők napjának az ünnepén minden gyerek szerephez jutott.

P.B.

A roma óvoda nevelője.

Március 15. a magyar nép dicső ünnepe. Az idén a forradalom és a szabadságharc 152 évfordulóját méltatjuk. Ebben a dicső harcban, amelyet a magyar nép vívott a Habsburg monarchia ellen, részt vettek romák is. Ezt bizonyítja az akkori lapokban megjelent cikkek és elbeszélések. Az alábbiakban egy ilyen írást adunk közre úgy, ahogy az annak idején napvilágot látott.

Tóth Béla: a cigány honvéd

Bal arcán és temporán kapott tetemes sebei következtében kórházban feküdt Bandi, a cigány honvéd. Jól gyöngédben gondoskodtak róla étel, ital, ápolás dolgában. - Kevés idő alatt gyógyulófélben volt, de kimennie még nem volt szabad.

Nehezen esett ez Bandinak; nyugtalan lett pedig egészen, mikor meghallotta, hogy zászlóaljuk holnapután nagy csatába fog menni.

Kérte, s sürgette az orvost, hogy siessen a gyógyítással; mert ő a „nagyanyjának sem marad holnapnál tovább a kórházban”.

Az orvos megvizsgálta Bandi sebeit, s biztatta, hogy tíz-tizenkét nap alatt tökéletesen begyógyulnak; egy hétig azonban még semmi esetre sem mehett ki a kórházból.

Bandi a következő éjszaka elszökött.

Vácnál egy zászlóalját őrnagyuk a legveszélyesebb pont ellen vezet.

- Ha azt a pontot elfoglalhatnák, a nagy, az eldöntő csata a magyarok diadalával végződne.

Ezt mind jól tudta a zászlóalj.

De a veszélyes pontot makacsul védtek; ezrek cselése nélkül közelíteni sem lehetett az iszonyú golyózápor miatt.

Kétszer vezeti az őrnagy zászlóalját, kétszer verik vissza.

Harmadszor elszántan indul a csatának a dicső

zászlóalj, s már jóval előbbre nyomult, mint két ízben.

De az ellenség is megfeszíté minden erejét, tigrisként vívnak Götz emberei; s az őrnagy belátja, hogy minden embere elvész, ha vissza nem vonul.

- Jobbra át! - kiáltja az őrnagy.

- Semmi jobbra át! - zúgás hallik a zászlóaljukban, sőt kiugrik egy barna honvéd, s szuronyt szegezve az őrnagyra, így kiált neki: - Semmi jobbra át, hanem előre őrnagy!

Az őrnagynak örömszikkák villognak szemében.

Lelkesülten kiáltja: Éljen Kossuth! - rohamra vezeti dicső zászlóalját a veszedelmes pontnak.

A pontot elfoglalták, a dicsőséges viadalt kivívta.

De a csatamoraj elhangozásával számadásra vonatotól a barna honvéd.

Büntetést szabtak rá, hallatlan merényletéért. Bandi nem szolt, de midőn látta hogy a büntetést csakugyan ki kell állnia, bal arcára és temporára mutatva, így szolt a tisztikar között álló őrnagyhoz:

— Őrnagy úr! Én még egy hétig ispitában (kórházban) vagyok.

Az őrnagy könnyezve ölelte magához Bandi barátját, a cigány honvédet.

Illés Mária

Petőfihez

Szeretném, ha újra égne

Szívedben a győzelem.

Látva a jövőt két szememben,

Előre vitted népedet.

Szeretném, ha jobb kezeddél

Kezet fognál én velem.

Mellyel, annyit írtál

Az elnyomás ellen.

Olykor titkon sóhajtoztál,

Embereket bátorítgattál

Szomjazva az igazságot.

Betűid szinte okádták a lángot,

Szétzuztad a láncot,

Darabokra törted a rabságot.

NYELVTAN

AN TATYI MOL DALE

— Puter o vudar, romnya! Avel varikon.

— Av maj andre, phrala! Le tele tyo baro zubuno thaj phenta amenge, kon san.

— Me som o Bujdi. Na xolyajven pe mande, phralale, de shil si mange.

Del o jiv that vi e balval phurdel. Denma variso te xav haj vi mol te pav!

Bokhalo haj trushalo som zurales.

— Dale! Anta variso le shaveske te xal!

Vi taty mol an leske te pel! An

— khorenc Pheny, shor vi mange! Haj tu, murodrago phral, besh tele, xa tuke, pi tuke, vi tu aba amaro shavo san!

Vi shaj ratyares kathe.

— Nais tumenge, phralale, de tashtig ratyarov kathe. Trubul khere te sidyarov. Muri romny korreri-j le cine shavorenc haj shejoranca. Si te zhav khere variso

t'ingrav mura romnyake thaj mure shavorenc te xan.

— Atunci zha Devlana, shave!

— Ashon le dragone Devlana vi tume, shavale!

Vesha, vesha zelenona!

De shukar san tye patrenca,

De shukar san tye patrenca,

Sar e shej bare balenca,

Sar o cheri cherajenca.

Szavak

anel hoz
táto-tyi meleg
tátyi mol forral bor
putrel kinyit
vudár (a) h. ajtó
váríkon valaki
andre bent
télé lent, le
lel tele levez
zubuno h. kabát
phenel mond
xolyajvel haragszik
zurales erősen nagyon
shórel tölt, ont
khóro (e) h. korsó
drágo kedves, drágo
beshel ül
beshel tele leül
rátyárel éjszakázik
kathe itt
nais h. hála, köszönet
trubul kell
sidyárel siet
shejóri (a) n. kislány

A BABA

Nemrég felkereste szervezetünket egy öreg roma néni, a beregszászi Russzó Márta, aki kb. egy nyolcvan éve készített néger babát ajándékozott készülő múzeumunk részére. A játékot, egy nyolcvan öt éves magyar nénitől kapta ajándékba tíz évvel ezelőtt. A babának kalandos története van: a húszadik század elején az öreg magyar néni Amerikában volt és ott kapta ajándékba nagymamájától. Évtizedeken keresztül creklyeként őrizte. Russzó Márta több éven át dolgozgatott ennél a néninél, aki öregségére magára maradt. Annyira megkedvelte a roma asszonyt, hogy halála előtt neki ajándékozta a nagy becsben őrzött babát.

Russzó Márta néni, amikor meghallotta, hogy a romák Ungváron múzeumot hoznak létre, gondolta, hogy a babának ebben a múzeumban van a helye.

Ez az öreg néni felkeltette érdeklődésemet, mert ha nem mondta volna, hogy roma el sem hittem volna. Ez a 72 éves néni egyáltalán nem olyan mint a többi roma asszonyok. Látszik rajta, hogy családja mindig az elit romákhoz tartozott.

1928-ban született Nagy káposon. Apja a híres Galambosi zenészcsoport egyik kimagasló egyénisége volt. Galambosi János majdnem minden hangszeren tudott játszani. Karmester és zenetanár volt. Zenetudományáért megkapta a babérkoszorút.

Márta Kassán járt iskolába. 1944 elején anyjával Beregszászba költözött. Az akkori Csehszlovákiában kezdtek összeszedni a romákat mint a zsidókat. Apját és fivérét letartóztatták, így Márta anyjával és kisebb testvéreivel kénytelen volt Beregszászba költözni. Apját több társával együtt Munkácsra szállították az akkori lelenc otthomba, ahol a 72-es gyűjtőtábor volt. Ebben a táborban több száz roma férfit tartottak fogva.

Márta többször meglátogatta apját és fivérét, Aladárt, s itt ismerkedett meg leendő

férjével, Russzó Gézával. 1944 tavaszán a munkácsi gyűjtőtáborból a roma férfiakat Szolyvára vitték.

—Amikor meglátogadtam apámékat és vőlegényemet, — emlékszik vissza Márta néni. Épp akkor a munkácsi állomáson teherkocsiba rakták őket. A férfiak tudták mi vár rájuk, és aki csak tudott, megszökött. Sikerült megszöknie vőlegényemnek is. Felszakította a teherkocsi padlózatát, és a kerekek alá eszűzva kimenekült, majd egy nagy házba szaladt. Ekkor bombázni kezdték Munkácsot. A bombázás befejezése után Márta megkérte egy teherautó vezetőjét, aki egy idősebb magyar katona volt, hogy vigye el őket Beregszászba.

A teherautó vezetője épp municiót szállított megsajnálta a fiatalokat és felvette őket. A kocsiban letakarta őket szalmával, és így indultak el. Gát és János között megállította őket a német tábori csendőrség két katonája, de szerencséjükre nem vette őket észre.

Beregszászban csak egy napot tölthetett vőlegényével, mert másnap egy spicli feljelentette Gézát a csendőrségnek. Vőlegényét másnap megfogták és a mostani mozi udvarán egy fához kötötték. Úgy összeverték, hogy ezek az ütések később végigkísérték, egész életén. Vőlegénye megjárta a táborok poklát.

Csak 1952-ben köiöttek házasságot.

— Géza jól játszott gitáron — mondta Márta néni. Így több évet dolgozott Beregszász éttermeiben. Majd együtt dolgoztunk a Varrodában. Itt több mint 18 évet dolgoztam. Hat gyermekük született. Az egyik fia korán meghalt, egyik lányuk pedig eltűnt.

— Hat éve, hogy a férjem meghalt — mondja búcsuzól Márta néni. Azóta nagyon egyedül vagyok, mivel gyerekeim nem törődnek velem. Mindössze negyven hrivnya a nyugdíjam. Jó, hogy van egy néhány magyar ismerősöm, akiknél dolgozhatok, így valahogy, nagy nehezen megélelek. Jó lenne, ha már adnák a Holocaustért járó pénz, ez sok mindenben segítene rajtam.

H.B.

Előnyös döntés ? !

Hogy az étekezde működőképes legyen, a házhoz tartozó földterületen egy kisebb fűrésztelepet akart létesíteni. Ez kb. húsz romának és nem romáknak adott volna munkalehetőséget.

Amikor a helyi vezetőség támogatásáról megbizonyosodott, hozzálátott az iratok elkészítéséhez.

De nem úgy történt, ahogy eltervezte. A februári ülészakon a képviselők azt mondták, hogy Tiszaújfalnak nincs szüksége jótékonyági étekezde, és a fűrésztelep zavarná az iskola munkáját. Pincés Lászlónak felajánlották a helyi cipőgyár beindítását, de úgy, hogy a gyár tartozását is neki kellene törlesztenie.

Érdekes ajánlat nemde?

A fiatal üzletembert elkésztette a tiszaújfalaki községi tanács képviselőinek a döntése.

Felfoghatatlan számára a település vezetőségének hideg közönye a nehéz sorsú romák és nem romák iránt, akiket az étekezde megnyitása sokat segítene.

A Rákóczi utcabeli házat, a helyi vezetőség döntése alapján, egy másik üzletember kapta meg, aki ott üzletet nyit, amelyekben alkatrészeket és különböző festékeket fognak árulni.

P.B.

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Урок шостий

Мова та мовлення

У кожного народу є своя мова. Якщо українець або росіянин не розуміють рома, то це тому, що вони не знають його мови.

Раніше люди різних народів при спілкуванні використовували різні малюнки - знаки. Інколи, знаки можуть замінити слова, або навіть цілі речення.

Вправа 1.

Розглянь зображені знаки й скажи, що вони означають.

Мова - це засіб, за допомогою якого ми спілкуємося та пізнаємо навколишній світ.

А те що ми чуємо - є мовленням.

Розповідати, запитувати чи відповідати можна усно і письмово.

Усне і писемне мовлення складається з речень.

Вправа 2.

Напиши назви тварин, вставивши пропущені букви.

Вчимося звертатися

Дадея! - тату!

Дає! (дале!) - Мамо!

Чгавей! - Сину! (Звертання до ромського хлопчика)

Ракля! - Сину! (Звертання до не ромського хлопчика)

Бабо! (Пігурі дає! Мамі!) - бабусю!

Папу! - Дідусю!

Єво! - Єво!

Шандоре! - Шандоре!

Пгравей! (пгвала!) - Брате!

Пгеней! - Сестро!

Чгавале! - Хлопці!

Чгавей! - Дівчата!

Слова - звертання на письмі потрібно виділяти комами або знаком оклику. В усному мовленні звертання виділяється інтонацією.

Наприклад:

Чгавале! Авен келас (баинас) футболу! Хлопці!

Ідемо грати у футбол!

Мури чгайор!, ан манге маро. Донечко моя, подай мені хліба.

Вправа 3.

Підкресли в реченні звернення. Підкреслене слово поділи на складі.

РОМАНІ ЯТ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства

Регістраційне свідоцтво Зт 173 від 26 лютого 1999 р.

Шеф-редактор Аладар АДАМ
Редактор Євгенія Навроцька

Редакція не зважає поділяє позицію авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Ят"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Тельмана, 1/48а, телефон 1-58-05.
E-mail:romaniyat@mail.uzhgorod.ua

Видруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська 13. Умови. друк. арж. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 763

Казка

Три пір'їнки

Жив одного разу на світі король і мав він трьох синів. Двоє були хитрими, а третій, наймолодший, був скромним та лагідним, і задовільнявся тим, що давав йому його батько.

Король вже був старим і відчував, що скоро помре. Та він не міг вирішити, кому з трьох синів залишити владу. Тому мовив: "Наступним королем буде той, хто принесе мені найкращий килим. Та перш, ніж ви підете, я роздую три пір'їнки і кожен з вас піде за одною з них".

Одне перо полетіло на схід. Друге перо полетіло на захід. А третє повернулося назад у замок. Двоє старших братів смялися з свого молодшого брата, адже йому доведеться залишитися вдома. Коли ті пішли, молодший брат засмутився, сів на землю і почав думати про своє перо. Він підняв його і пішов трохи розв'язитися. Оздрав коня і поїхав. Стомившись, він зупинився, зіскочив вниз і знову почав роздивлятися перо. Та раптом воно впало у маленьку ямку.

Принц подумав: "Що ж робити мені, коли вилетіло перо впадо в ямку!". Тому пішов він за лопатою, повернувся на те саме місце й почав копати. Зненацька потрапив він у печеру. Принц не міг повірити в те, що побачив: "Ой Боже, скільки тут чудових килимів!"

Розгубившись, принц не знав котрий килим взяти. І в решті решт зупинив свій вибір на найбільшому, діамантовому.

Прийшовши додому, він показав його батькові. Король спитав: "Де ти знайшов такий гарний килим?"

І принц розповів: "Моє перо упало в ямку і я почав викопувати його. Ось так і добрався я до печери, де й знайшов оцеї гарний килим".

"Твій килим дійсно дуже гарний, - відповів батько, - та побачимо, які килими привезуть твої брати".

Невдовзі повернулися й вони. Один з них мав звичайнісінький килим, та й той роздраний. Найстарший брат мав гарніший килим, та він ніколи б не зрівнявся з килимом молодшого брата.

Так і вирішив король, що наступним володарем королівства буде наймолодший із його синів. Його ж брати допомогатимуть йому у вирішенні різних справ. Усе добре владналося і молодший брат успадкував престол.

Переклад на українську мову Аладара Адама

Параміца

Трін поврора

Сас екг краліс а лес сас трін мурша. Дуй сас годявер ай аврімарде, ай о тернедер сас лачо, а набарікано на камелас о барваліпен. Ов несас жавалсо о дад делас лес, о да лелас. О краліс сас імар пгуро ужарлас пре лесте о меріпе. Наштік лес гіндіделас, каске ле тріне чгавендар те предел пексере краліпен. Пгенел о краліс пексере чгавенге: "Ко манге анела майшукар цоло (коберцос), ода ейла палміро мербен краліс. Сар туме джанатар ме пгурова дава трін поврора. А сако пексе джала пал пексери поврори. "Екг повр урайлас ко виходос. Дуйто повр урайлас ко запад. А тріто повр урайлас ке пексере замкос (каштіля). Солдуй пграл ле тернедере пралестар асанас, той мушінет те анел кгеіре. О майтернедер пграл бешла пре пгув, думніделас пал пексере джівіпен. Газдья о повр, ай бешлас по грас ай джал пексере дромега.

Хулія про грас ай джелл пре повр. А сар дікелас пре повр, ай джелл пейля пре пгув андре гропа (хар). Акана пексе пгенел, со аканак керава ме, е повр пейля андре гропа. Ай гейлас кгеіре, ай лас е лопата ай родел анде пгув е повр. Ай сар копаліделас, ай пейлас анде бари гропа. А пгенел: "О, Дева, саве шукар цолора (коберці). "Аканак на джанав, саво майнел тгавел екг шукаредер. А пала кодо іля майбаредер бріантовото цоло. Ай гелас кгеіре, ай сікадла ле краліске о цоло. О краліс пгенел пексере чгавеске: "Кай аражлял айсо шукар цоло?". О чгаво ле дадеске пгенел: "Пейля мандар андре гропа е повр а паліш копалінава ай пейльом андре бари гропа. Ай кго те араглем, када шукар цоло (коберцос)."

"Сі тут лачо цоло (коберці), тут шукар о цоло. Дікгаво саве цолора анета те пграл".

Аканак авіле лескере дуй пгвала, ай сікадла ле дадеске е цолора. О краліс пгенел: "Ві ту маре шукар цолора, но майшукар цоло тумаре майціне пгвалескере".

О краліс пгендя каде: "О краліс авла тумаро майтернедер пграл, ке лескере цоло майшукар. Ай туме сол дуй пгвал жуліна тумаре тернедере пгвалес анде лескі краліскери буві. О майтернедер пгвал ачгїла краліс."

(Матеріал взято із збірки текстів літературного конкурсу Romano Suno'98.)

Написав Йозеф Ракаш, 15 років, Чехія.

Головоломка

Правильно з'єднавши у алфавітному порядку букви, ви побачите гарний малюнок. Першому, кому це вдасться зробити й надіслати малюнок у редакцію газети "Романі Ят" до 24 березня-2000 року, буде вручено гарненький подарунок.

Відповіді на кросворд, надрукований у № 4 (16):
1. Палучі. 2. Лулуді. 3. Месаля. 4. Табла. 5. Браді. 6. Ірка. 7. Скаміноро.

АНЕКДОТЫ

Жених вийшов із ЗАГСа і увидів цыганку.
- Поворожи мене! - протягує він он ей ладно.
Та поспотрела на руку і говорить:
- Можна сказати все одним словом: позно.

◆◆◆◆

Цыганка гадає молодому чоловіку, собравшемуся женитися.

- Вы будете жить бедно, в нищете, до 30 лет.
- А потом?

- Потом привыкнете.

◆◆◆◆

- Скоро вы познакомитесь с красивым брюнетом и будете жить с ним счастливо и радостно! - сказала цыганка женщине.

- А вы не могли бы мне сказать, как на все это прореагирует мой муж? - спросила женщина.

Вітаємо нових переможців конкурсу кросвордів!

На знімку: переможці конкурсу, учениця 5 класу Ужгородської ЗОШ І-ІІІ ст. №11 Адам Ізольта та учениця 9 класу Ужгородської ЗОШ І-ІІ ст. №13 Буков Еріка.

Романе чачіне

1. На дік пе ле ворбі, дік пеле васта.
Не на слова дивись, а на руки.
2. Шай гаравес о чачіно, трі гїлі аврі анела лес.
Ховати правду можеш, та серце її видасть.
3. Майфедер а ле годявереса те хасарес, сар ле ділеса те арагес.
Краше з розумним втратити, а ніж з дурнем знайти.
4. Ле ділеса тгай ле чоррес ві анде е кгангері аврі прассан.
Дурного та бідного в церкві завжди висміють.
5. Е бок майзураї сар е дар.
Голод сильніше страху.
6. Бі фундоске гонес наштіг пгерес.
Дряву тайструну не наповниш.
7. О чорро на дел пексі лічдрі пала пе барвалеско самнак
Бідний не продасть свого сну, навіть за все золото світу.
8. О бут гїдо діяреї, е бріга парнярел.
Від роздумів втрачаєш глузд, а від біді сивієш.
9. Андей бок бістрес е пата.
Голодний про чесноти забуває.
10. О рром сакконес дел палв: ві ле чоррес, ві ле барвалес
Ром однаково поважає, що бідного, що багатого.